

Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies

Year: 8, Number: 29, p. 93-102, Autumn 2024

Seyyid Kardeşlerin (Bâre Seyyidleri) Bâbürlü Siyasi Tarihindeki Rolü*

The Role of Sayyid Brothers (Sayyids of Barha) in Baburid Political History

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
23/06/2024

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
17/09/2024

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
30/09/2024

Asya Studies

Doktorant Vedat Meral
Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
vedatmeral2928@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8949-163X

*Bu makale yazarın doktora tezinden türetilmiştir.

Öz

Bu çalışmada, Bâbürlü siyasi tarihinde önemli bir rol oynayan Seyyid kardeşler (Bâre Seyyidleri) hakkında bilgiler verilmiştir. Hindistan gibi oldukça kozmopolit yapıya sahip bir coğrafyada çağının en büyük imparatorluklarından birini kuran Bâbürlüler, bu kozmopolit yapıyı yönetsel olarak soylu kadrolarına da dahil etmişlerdir. Aslen Türk kökenli olan ve Orta Asya etkileriyle beraber Hint kültürünü de takip eden Bâbürlüler, özellikle Ekber Şah'ın "Racpüt politikası" doğrultusunda Hint alt kıtasının Hindu Racpüt hanedanlarıyla yaptıkları siyasi evlilikler yoluyla Hindistan'ın bu yerli egemenlerini, imparatorluğun hanezadı (haneye doğanlar veya evin oğlu) haline getirmişlerdir. Öte taraftan Racpütler dışında soylu sınıfını oluşturan ve kendilerini hanezad olarak tanımlayanlar arasında Turaniler, İraniler, Hintli Müslümanlar ve hatta bazı Afgan emirleri de yer almıştır. Turani ve İranilerin başını çektiği bu yönetici kadrosu oransal olarak dönem dönem değişiklik gösterse de hemen hemen hepsi Bâbürlü hanedanına büyük bir saygı ve bağlılıkla hizmet etme gayretinde olmuştur. Ancak 18. yüzyılın başlarından itibaren imparatorluğun gerilemeye başlaması ve sarayda başlayan siyasi kaosun da etkisiyle bu yönetici eliti, birbirlerine karşı birer rakip zümreye dönüşmüş ve ortaya çıkan iktidar kavgalarına imparator naipleride katılmıştır. Nitekim 18. yüzyılın başlarında tahta çıkacak imparatorları belirleyecek kadar büyük bir nüfuza ulaşan bu naiplerden biri olan Seyyid Hüseyin Ali ve Seyyid Hasan Ali (Abdullah Han) kardeşler, Bâbürlü hükümdarı Alemgir Evrengzib'in vefat ettiği 1707 yılından, Muhammed Şah'ın tahta çıktığı 1719 yılına kadar imparatorluğun siyasi tarihine yön vermişlerdir. Dolayısıyla bu husustan hareketle Bâbürlü siyasi tarihinde bıraktıkları izler bakımından incelenmeye değer gördüğümüz Seyyid kardeşler hakkındaki bu çalışmanın, daha sonra benzer konularda yapılacak bilimsel araştırmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Kardeşler (Bâre Seyyidleri), Seyyid Hüseyin Ali ve Seyyid Hasan Ali (Abdullah Han), Bâbürlüler, Hindistan, Bâbürlü Sarayındaki Hizipler (Partiler)

Abstract

This successful information is given about the Sayyids brothers (Sayyids of Bare) who played an important role in the political history of the Baburids. The Baburids, who established one of the greatest empires of a geographic era with a very cosmopolitan structure like India, also included this cosmopolitan structure in their administrative noble cadres. The Baburids, who were originally of Turkish origin and followed Indian culture along with Central Asian influences, especially Akbar Shah's "Rajput policy" certificate, turned these native rulers of India into the dynasty (those born to the household or son of the house) of the empire together with the Hindu Rajput dynasties of the Indian subcontinent. On the other hand, the Turanians, Iranians, Indian Muslims and even some Afghan emirs who formed the Rajput noble class and had rights as dynasties were also included. Although this administrative cadre led by Turanians and Iranians changed proportionally from time to time, almost all of them tried to serve the Baburid dynasty with great respect and loyalty. However, at the beginning of the 18th century, when the empire began to decline and there was political chaos in the palace, these administrative elites turned into rival groups against each other, and the emperor's regents also participated in the power struggles that emerged. Indeed, the brothers Sayyid Hussein Ali and Sayyid Hasan Ali (Abdullah Khan), who reached a depth that was great enough to determine the emperors who would ascend to the throne at the beginning of the 18th century, were given the political direction of the empire from the death of the Baburid ruler Alamgir Aurangzeb in 1707 to the accession of Muhammad Shah to the throne in 1719. Therefore, based on this issue, it is hoped that the Sayyids brotherhood sections, which are generally considered worthy of examination, will contribute to the regular sections consisting of similar units later on.

Keywords: Sayyid Brothers (Sayyids of Barha), Sayyid Hussein Ali and Sayyid Hasan Ali (Abdullah Khan), Baburids, India, Factions (Parties) in the Baburid Court

Atf Bilgisi / Citation Information

Meral, V. (2024). Seyyid kardeşlerin (Bâre seyidleri) Bâbürlü siyasi tarihindeki rolü. *Asya Studies*, 8(29), 93-102.
<https://doi.org/10.31455/asya.1503769>

GİRİŞ

Bâbürlü hanedanı, hükümet yönetimindeki soylu kadrosunda milliyet, boy ya da etnik ayrıcalıklarına çok fazla önem vermemiştir. Zira Bâbür Şah (1526-1530) ve Hümâyün Şah'ın (1530-1555) soylu sınıfında Turanlılar, İranlılar ve bu iki gruba nazaran daha az sayıda Özbekler ve Afganlarda vardı. Mesela Hümâyün Şah 1555'te Hindistan'da ikinci defa Bâbürlü egemenliğini tesis ederken maiyetindeki 51 soylunun tamamına yakını Hindistan dışındaki Müslümanlardan müteşekkildi. Bunlardan 27'si Türkistan kökenli Çağatay Türkü ya da Özbek hanedanlarından gelen emirlerdi. Hepsisi de Türkistan'daki Türk boylarında yetişmiş, eşitlikçi ama aynı zamanda ihtilaflarada açık kişilerdi. Bu Turanlı beyler karşısında Bâbürlü soylu kadrosunda en önemli denge unsurunu ise Ekber Şah'ın (1555-1605) naibi Bayram Han'ın da yer aldığı 16 Şii Acem beyinden oluşan ikinci bir grup oluşturuyordu.¹ Bunlar ise Pers geleneğiyle yetişmiş İraniler idi. Ancak İraniler Turanlılara nispeten mutlak otoriteye sahip bir imparator anlayışını kabul etmeye daha yatkındılar (Chandra, 1959: xxx; Chandra, 2007: 301-305; Findley, 2012: 204-205; Khan, 2016: 1-27; Alam ve Subrahmanyam, 2021: 2017).

Ekber Şah 16. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde fetihler sonucu hudutları genişleyen imparatorluğu daha etkili idare edebilmek amacıyla ilk iş olarak mansabdâr (rütbe sahibi) sayısını altı kat artırdı ve böylece toplam Bâbürlü emiri 222'ye yükseldi. Ekber Şah ayrıca, yeni hizmetkârlarını siyasi evlilikler yoluyla imparatorluk için *hâneşâd* (hanede doğmuş) haline getirdiği yerli Hindu Râcpütlerden seçti (Metcalf ve Metcalf, 2018: 34; Wink, 2020: 108-109; Fisher, 2020: 128-134-135; Şahin, 2020: 129-128; Richardas, 2021: 43). Ekber'in bu politik girişimi sayesinde mansabdâr hiyerarşisinde kendilerine yer bulan Râcpütler, itibarlı ve kazançlı mevkilerin de sahibi oldular.² Dolayısıyla Ekber'in, Hindu Râcpüt reislerini (mesela Amber'deki Kaçvâha klanı reisi Bihârâ Mel gibi) hanedanın soylu sınıfına katma hamlesi daha önce yaşanmadığından, bu durum Bâbürlüler için önemli bir hadise olarak zikredilir (Irvine, 1903: 206; Khan, 1968: 29-36; Metcalf ve Metcalf, 2018: 35; Richardas, 2021: 42-43; Bıyıktaş, 2021: 78). Nitekim Ekber'in soylu sınıfına Hindu Râcpüt reislerini dahil etme açılımı, ardılları Cihangir Şah (1605-16027) ve Şah Cihan (1627-1658) dönemlerinde de sürmüş ve bu husus Bâbürlüler için temel devlet politikalarından biri hâline gelmiştir.

Diğer taraftan 1580'de Sünni Turanlıların mansabdârlar içindeki oranı yarı yarıya azalmış ve yüzde 24'e inmişti. Benzer biçimde Şii İranlıların mansabdârlar içindeki oranı da yarı yarıya azalmış ve yüzde 17'ye düşmüştü. Buna karşın Hintli Müslümanların ve Hinduların oranı her birinde yüzde 16'ya yükselmişti. Bu rakamsal oranlar Ekber'in saltanatının sonraki yıllarında bazı değişiklikler göstermiş olsa da görece sabit kaldı. Fakat Ekber'in halefi Cihangir Şah döneminde Safevî sarayından Hindistan'a gelerek Bâbürlü hizmetine dahil olmuş göçmenlerle gerçekleşen siyasi evlilikler³ sebebiyle ve Cihangir'in başeşi Nurcihan'ın tesiriyle İranlılar yüzde 28'lik oranla mansabdârlar içinde çoğunluğa yükseldiler. Özellikle Nurcihan'ın kardeşi Âsaf Han⁴ gibi adamlar, Bâbürlü sarayında büyük nüfuza sahiptiler. Dolayısıyla Cihangir döneminde İranlıların mansabdârlar arasındaki oranı artarken, Turanlıların oranı ise yüzde 20'ye geriledi. Cihangir'in halefi Şah Cihan'ın saltanatında ise Turanlıların mansabdârlar arasındaki oranı İranlılara nazaran artış gösterdi. Râcpütler ve Hintli Müslümanlar ise sahip

¹ Bâbür İmparatorluğu'nun komuta mevkilerinde bulunanlar arasında en fazla sayıya sahip olanların İraniler olduğunu dile getiren Fransız seyyah Tavernier'in de belirttiği gibi birçok Pers'in Hindistan'a giderek Bâbürlü hizmetine girmesinin ve yüksek kademelerde görev almalarının asıl nedeni ise kendi ülkelerinde yoksulluktan bunalmaları ya da umduklarından daha iyi bir servete sahip olma hırsıyla yanıp tutuşmaları idi. Bkz. (Tavernier, 1925: 138).

² Muhammed Athar Ali'nin hesaplamalarına göre, 1595'te Râcpütler 3000 ve üzeri 25 "en yüksek mansab"ın 4'üne sahipti; Râcpütler, Hintli Müslümanlar ve diğer Hindular klanlar 500 ile 2500 arasındaki 98 "en yüksek mansab"dan 32'sine ve 200 ile 450 arasındaki 160 "orta seviye mansab"ın 47'sine sahipti. Bu oranlar Ekber'in ölümünden yarım yüz yıl sonra da pek fazla değişmemiştir. Zira 1656'da Râcpütler ve Maratalar 5000 ve üstü 25 "en yüksek mansab"ın dördüne; Râcpütler, Hindular ve Hintli Müslümanlar 1000 ile 4500 arasındaki 223 "yüksek mansab"ın 79'una, 500 ile 900 arasındaki 270 "en yüksek mansab"ın 82'sine sahiptiler. Bkz. (Wink, 2020: 109). Evrengzib'in tahta çıkışında Râcpüt mansabdârlar önemli bir rol oynamasına rağmen, imparatorun onlar üzerinde baskı politikası uygulamaya başlaması sonucu, 1678'e gelindiğinde 1000 ve daha yukarıda mansab derecesi olan Râcpütlerin oranı yüzde 15 seviyesine indi ve bu oran giderek daha da azalmaya başladı. Bkz. (Ali, 1968: 17-25).

³ Örneğin, Cihangir 1607'de on beş yaşındaki üçüncü oğlu Hürrem'i (Şah Cihan) Safevî sarayından Hindistan'a gelerek Ekber'in hizmetinde bulunmuş ve vezirlik makamına yükselerek "İ'timâdüddeve" unvanını almış olan Mîrzâ Gıyâsüddin Muhammed Tahrâni'nin (ö. 1622) on dört yaşındaki torunu Ercümend Bânû (Mümtaz Mahal) ile nişanladı. 1610'da da yine aynı oğlunu bir başka İranlı göçmen ve Safevî şehzadesi olan Muzaffer Hüseyin Mirza'nın kızıyla evlendirdi. Kendisi de 1611'de İ'timâdüddeve'nin otuz beş yaşındaki dul kızı Mihrünnisâ (Nurcihan) ile evlendi. Bkz. (Cihangir, 2013: 75; Fisher, 2020: 239-241; Pelsaert, 2022, 13-14; Zubrzycki, 2023: 139).

⁴ Cihangir'in meşhur veziri İ'timâdüddeve'nin (Gıyâseddin et-Tahrâni) oğlu ve sonraki hükümdar Şah Cihan'ın eşi Ercümend Bânû'nun (Mümtaz Mahal) babası.

oldukları yüzde on dörder oranı korudular⁵ (Terry, 1777: 407; Prasad, 1931: 493; Chandra, 2007: 301-305; Khan, 2016: 1-67; Fisher, 2020: 191-241-252; Richardas, 2021: 42).

Yukarıda belirtilen rakamsal oranlar Bâbürlü hükümdarların politikalarına paralel olarak zaman zaman değişmiş olsa da Evrengzib ve halefi I. Bahadır Şah'ın ardından yaşanan taht mücadeleleri ve birbiri ardına güçsüz hükümdarların tahta çıkması farklı kesimlerden pek çok soylunun imparatorlukta otorite sahibi olmasına imkân sağladı. Bu durum ise doğal olarak imparatorluk içinde bazı partilerin (hiziplerin) doğmasına, Bâbürlü hanedanına sadık soyluların sadakatlerinin aşınmasına,⁶ zayıf hükümdarlar idaresinde ve karışıklık içindeki imparatorluğun hızla düzenini kaybetmeye başlamasına ve hükümdarların rakip zümrelerin elinde birer kukla haline gelmesine yol açtı. Bu bakımdan Bâbürlü sarayında hükümdarlara nazaran sözü daha geçerli olan ve 18. yüzyılın başlarında Bâbürlü siyasi tarihine yön veren bu soylulardan en önemlileri ise Seyyid kardeşler (Bâre Seyyidler) olarak da bilinen Seyyid Hüseyin Ali ve Seyyid Hasan Ali (Abdullah Han) kardeşler oldu.

Seyyid Kardeşlerin (Bâre Seyyidler) Kökeni

Cihangir Şah'ın hatıratı *Tüzük-i Cihângîrî* de, "çağın yiğitleri" diye övdüğü ve tahta çıkmasında büyük desteklerini gördüğü Bâre Seyyidler⁷, nesep olarak Müslümanların dördüncü halifesi Hz. Ali'ye dayandırılmakla beraber aslen Irak'ın Vasıt vilayetindedirler (Jahangir, 1909: 64). Bâre Seyyidlerinin Hindistan'a uzanan hikayeleri ise ataları Ebü'l-Ferah'ın, yanına aldığı iki oğluya beraber muhtemelen Moğol istilasından kurtulmak amacıyla başladı. 13. yüzyılın sonu veya 14. yüzyılın başları gibi erken bir tarihte Hindistan'a ulaşan Ebü'l-Ferah ve iki oğlu önce Delhi vilayeti (sûbe) ve Sirhind kazasına (serkâr) bağlı Patiala civarındaki dört köyde iskân ettiler. Ardından Ganj ve Yamuna nehirleri arasında yer alan Yukarı Dûâb'ın doğu tarafında, Saharanpur ve Mirat'ın ortasında, seyrek bir nüfusun yaşadığı, verimsiz ve kumlu bir kırsal bölgede kendilerine yerleşim yeri kurdular. Bir müddet sonra bölge sakinleri ile gerçekleştirdikleri evliliklerle birlikte Hint kültürüne adapte oldular ve burada "cesur savaşçılar" olarak şöhret kazandılar. Bu sayede zamanla Delhi ve Meerut havalisinde sözü geçer bir sülale haline geldiler (Sirhindi, 1932: 189; Özcan, 1992: 69-70; Bayur, 1987: 317; Richardas, 2021: 424).

Bâre Seyyidler, Delhi Sultanlığı (1206-1526) zamanında -özellikle Seyyidler hanedanı döneminde (1414-1451)- saray erkaniyle yakın ilişkiler kurdular ve onlardan büyük ihsanlar gördüler. Bâbürlüler dönemine (1526-1858) gelindiğinde ise nüfusları çoğaldıkça on iki köye yayıldılar ve bölgenin büyük tımar sahipleri arasına girdiler (Sirhindi, 1932: 189; Irvine, 1922: 201-202; Chandra, 1959: 86; Sarkar, 1976: 85-86; Bayur, 1987: 317; Özcan, 1992: 69-70).

Bâbürlü Bürokrasisinde Seyyid Kardeşler

Ekber Şah döneminden itibaren Bâbürlü askeri hiyerarşisinde kendilerine yer bulan Bâre Seyyidler, cesaretleriyle ünlü komutanlar yetiştirdiler. Bu komutanlar daha çok, Bâbürlü ordularının önemli bir parçası olan Haravul (öncü) birliklerini komuta ettiler. Dolayısıyla gücünü Ganj ile Yamuna nehirleri arasındaki Yukarı Dûâb bölgesine yerleşmiş Bâre klanından alan Seyyid kardeşler dikkat çekici cesaretleri ve akrabalık dayanışmaları ile Bâbürlülere sadık birkaç bin asker çıkarabilme potansiyeline sahipti. Birbiri ile baba tarafından akraba dört grup halinde söz konusu topraklara yerleşmiş ve zaman içerisinde Hintleşmiş olan bu Hintli Müslümanlar, yerel özellikleri ve imparatorluk ile kurdukları ikili

⁵ Cihangir döneminden sonra tahta çıkan hükümdarların İranlılara karşı daha az lütfkar olduğu görüşünün destekleyenlerin aksine, Bâbürlü mansabdârların yapısını istatistiksel olarak inceleyen tarihçiler bu sava ikna olmamıştır. Bkz. (Subrahmanyam ve Alam, 2021: 217-218). Bu istatistikler için ayrıca bkz. (Ali, 1968: 18-20; Husain, 1999; Richards, 1984).

⁶ Bunlar, bir fikir veya ülkü birliğinden doğma olmayıp, genellikle şahsi menfaatlerin gözetilmesi için, mezhep, din, ülke, renk veya ulus birliğinden oluşan dayanışmalardır. Bu bakımdan hizip üyeleri arasında şahsi bir menfaat olmadıkça kesin bir dayanışma içinde olmaları beklenmezdi. Örneğin böyle bir dayanışma Seyyid kardeşler döneminde sergilendi. Seyyid kardeşlere muhalif olan kesim, Malva'nın Turani subedanı Emir Nizamülmülk'ün etrafında toplandı. Nizamülmülk, Seyyidlere karşı Delhi'ye doğru harekete geçtiğinde Bâbürlü emirlerine destek çağrısında bulundu ve Bâbürlü hanedanının ve monarşisinin yıkılmakta olduğundan duyduğu üzüntüyü belirterek Seyyidlerin kadim İrani ve Turani soylu ailelerini perişan etme niyetinde olduklarını ve Hindu yanlısı yıkıcı bir politika izlediklerini iddia etti. Böylece İmparator Ferruhsiyer'in tahttan indirilerek katledilmesiyle dehşete kapılan İrani ve Turani emirleri etrafında toplayarak Seyyid kardeşleri ortadan kaldırmaya muvaffak oldu. Bkz. (Tabâtâbâi, 1832: 240; Faruki, 1935: 260; Bayur, 1987: 327-328; Fisher, 2020, 335; Asher, 2021: 247).

⁷ Bâre isminin anlamı belirsizdir. Bazıları bunun, Bâre hanedanı üyelerinin Mina Bazar gibi kutsal doğalarına uygun olmayan sakıncalı yerlerden kaçınmak için Delhi dışında yaşamayı tercih etmelerine atıfta bulunarak "yabancı" anlamına gelen *bahir* kelimesinden geldiğini iddia etmiştir. İmparator Cihangir gibi diğerleri de hanedan üyelerinin Hindistan'a ilk geldiklerinde Gur Sultanı Şehâbeddin'den tımar olarak aldıkları on iki köye veya veya benimsedikleri on iki imama atıfta bulunarak bunun Hintçe "on iki" anlamına gelen *bare* kelimesinden geldiğine inanmıştır. Bkz. (Nevill, 1905: 3; Irvine, 1922: 201-202; Chandra, 1959: 86).

ilişkiler açısından Racpûtlara çok benziyorlardı. Bu bakımdan özellikle savaşlarda gösterdikleri yararlılıklar, Bâbürlüler nezdinde bu aile mensuplarının önemini daha da artırdı ve aile üyelerinin birçoğu mansabdârlığa getirildi. Hatta Evrengzib'in saltanatı sırasında Bâre Seyyidlerinden Abdullah Han,⁸ Bîcâpûr ve Ecmir'in valiliğini (sübedar) yaptı. Yine kendisi gibi Bâbürlülere önemli mevkiilerde hizmet eden iki oğlu da Evrengzib tarafından ödüllendirildi ve bunlardan Seyyid Hüseyin Ali Han'a Bihar'ın, ağabeyi Seyyid Hasan Ali Han'a (Abdullah Han)⁹ ise Allahâbâd'ın yönetimi verildi (Tabâtabâî, 1832: 52; Irvine, 1922: 203-205; Özcan, 1992: 69-70). Hem sözde Hz. Ali'nin soyundan gelmeleri hem de Bâbürlü askeri kademelerinde gösterdikleri yararlılıklardan dolayı Seyyid kardeşlere büyük bir sevgi besleyen Evrengzib, bir mektubunda Seyyid ailesine duyduğu teveccühü şu sözleriyle dile getirdi, “*Yüksek rütbeli Seyyidlere olan sevgi, inancımızın bir parçasıdır, hatta daha da ötesi, ruhani bilginin özüdür. Bu kabileye düşmanlık cehennem ateşine girmenin ve Tanrı'nın öfkesine maruz kalmanın nedenidir*” (Bahadur, 1917: 67).

Evrengzib'in böylesine yüksek övgüsüne mazhar olan iki kardeş, bu sayede Bâbürlülere hem yıllarca sadakatle hizmet ettiler hem de imparatorluk idaresinde oldukça yüksek nüfuza ve mevkiilere sahip oldular. Fakat onların elde ettiği konumları, Evrengzib'in vefatından sonra başlayan taht kavgalarına dahil olmalarına ve imparatorluğun geleceğinde önemli bir rol oynamalarına zemin hazırladı.

Evrengzib'in Vasiyetinde “Seyyid Kardeşler” Uyarısı

Evrengzib, saltanatının son yıllarında bu iki kardeşin imparatorlukta gittikçe artan nüfuzunu görmüş olmalı ki onların ileride devlet için bir tehdit oluşturabileceği öngörüsü ile oğullarına bıraktığı on iki maddelik vasiyetnamenin dokuzuncu maddesinde, dindar kişiliğinin de bir yansıması olarak Bâre Seyyidlerine saygıda kusur edilmemesini, fakat rütbelerinin de yükseltilmemesini tavsiye ederek şu uyarılarda bulundu:

“Nimetlere lâyık olan Bâre Seyyidlerine Kur'an-ı Kerim'de ‘Yakınların [Peygamberin] hakkını verin’ ayetine göre muamele etmeli, onlara hürmet ve iltifatta asla gevşeklik göstermemelisiniz. ‘Senden akrabalarınıza sevgiden başka bir karşılık istemiyorum’ ayetine göre, bu aileyi sevmek (Muhammed'in) Peygamberliğinin karşılığıdır. Onlara hürmet edilirse ve onlar dilerse bu dünyada ve ahirette meyvesini alırsınız. Fakat Bâre Seyyidlerile muhatap olurken son derece dikkatli olmalısınız. Onları kalpten sevmeyin, rütbelerini yükseltmeyin, çünkü hükümette güçlü bir ortak yakında imparatorluğu kendisi için ele geçirmek istiyor. Dizginleri az bile olsa ele geçirmelerine izin verirseniz, sonuç sizin yüz karanız olur” (Bahadur, 1917: 54-55).

Evrengzib'in bu vasiyetinde yanılmadığı, vefatından hemen sonra meydana gelen veraset mücadelesiyle ortaya çıktı. Zira Seyyid Hüseyin Ali Han ve Seyyid Hasan Ali Han, Bahadır Şah'ın,¹⁰ imparatorluğunu ilan etmek üzere Agra vilayetine ilerlediği sırada, Lahor'da karşısına çıkıp maiyetine katıldılar ve hizmete kabul edildiler. Böylece iki kardeş, Bahadır Şah'ın (1707-17012) diğer kardeşleriyle girdiği taht mücadelesinden zaferle çıkıp tahta oturmasında önemli bir rol oynadılar. Ardından yeni imparatora gösterdikleri bu destek ve tabiiyet, Bâbürlü sarayında daha nüfuzlu duruma gelmelerine imkân sağladı. Bu sayede iki kardeş çok geçmeden saraydaki idari, sivil ve askeri mekanizmayı ele geçirdi ve yeni imparator naipleri olarak hükümdarı beğenmediklerinde ya da ters düştüklerinde onu tahttan indirip bir başka adayı tahta çıkartacak kadar büyük bir güce kavuştular (Irvine, 1922: 201-202; Bayur, 1987: 338-339; Özcan, 1992: 69-70).

⁸ Aynı zamanda Seyyid Miyan adıyla da bilinir. İlk olarak Evrengzib'in oğlu Şehzade Muazzam'ın (Bahadır Şah I) hizmetine girdi. Daha sonra Evrengzib'in saltanatının 26. yılında 600 atlı 1000 rütbesi aldı ve imparatorluk seçkini oldu. İki yıl sonra Şehzade Muazzam ile birlikte Haydarâbâd hükümdarı Ebu'l Hasan'ı cezalandırmak için sefere gönderildi. Bu seferde iyi hizmetlerde bulundu ve yaralandı. Bîcâpûr kuşatması sırasında ise Şehzade Muazzam, babasının şüphesini çeker hale geldiğinden ve bazı adamlarının görevden alınması emredildiğinden, Abdullah hakkında da bir emir çıkarıldı ve hapsedildi. Daha sonra Ruhullah Han'ın inisiyatifıyla gözetim altında tutulmak üzere ona teslim edildi; ardından da affedildi. 1691 yılında Serdar Ha'nın yerine Nandair'in (Batı Bengal) fevcdarı olarak atandı ve aynı yıl burada hayatını kaybetti. Çok sayıda oğlu vardı, bunlardan ikisi çok seçkin kişilerdi, yani, Kutb'ül-mülk Seyyid Hasan Ali Han (Abdullah Han) ve Emirülümerâ Hüseyin Ali Han. Bkz. (Khan ve Hayy, 1941: 79-80).

⁹ Evrengzib öldükten sonra Azam Şah ve Şah Alem'in (I. Bahadır Şah) taht mücadelesinde, bunlar ikinci şehzâdenin hizmetine girdiler. Büyüğü üç bin ve küçüğü iki bin atlı birliklerin komutanı olarak Cacav Savaşı'na katıldılar ve orada büyük fayda sağladılar. Bu cesaretleri ve başarıları üzerine her ikisi de dört bin atlı birliklerin komutanı yapıldı ve büyük kardeş Seyyid Hasan Ali Han'a babasının adı unvan olarak verildi. Böylece o daha sonra “Abdullah Han” diye anılmaya başlandı. Bkz. (Khan, 1947: 353; Bayur, 1987: 338-339).

¹⁰ Bu iki kardeş, Evrengzib döneminde Bahadır Şah'ın oğlu şehzade Cihandar Şah'ın Multan *sübedarı* olduğu sırada onun hizmetinde bulunmuş ve Bâbürlülere taciz eden bir Beluç'a karşı gerçekleştirilen bir sefer esnasında hizmetlerinin yeterince karşılık bulmamasına gücenerek Lahor'a çekilmişlerdi. Bkz. (Khan, 1947: 353; Bayur, 1987: 338-339).

Başarılı Bir Darbe

Bahadır Şah'ın 1712'de hayatını kaybetmesinin ardından imparatorluk yeni bir veraset mücadelesine sahne oldu. Evrenzîb döneminin meşhur isimlerinden Vekîl-i Mutlak Esed Han'ın oğlu Zülfikar Han, Bahadır Şah'ın oğlu ve Bâbürlü tahtının en güçlü adayı Azîmüştân'ın hükümdarlığını önlemek için önce tahtın diğer adayları Refiüştân, Cihandar Şah ve Cihan Şah arasında ittifak kurup imparatorluğu bu üç kardeş arasında pay etti. Kendisi de her üçünün vezirliğini üstlendi. Ancak kısa bir süre sonra diğer kardeşleri derdest edip Cihandar Şah'ın tek başına yönetimin başına geçmesini sağladı. İmparatorluğu kesinleşmiş olan Cihandar Şah (1712-1713) tahta çıkışını 30 Mart 1712'de Lahor'da törenlerle kutladı. Tahta çıktıktan sonra ilk iş olarak da Zülfikar Han'ı vezir tayin edip tahtın en güçlü adayı Azîmüştân ile birlikte diğer iki kardeşinin öldürülme emrini verdi (Khan, 1947: 94-320; Konukçu, 1993: 537-538; Nizami, 1995: 411).

Cihandar Şah, saltanatını Lâl Künver ismindeki cariyesi ile zevk ve sefa içinde geçirmeye ve imparatorluk hazinesini savurganca harcamaya başladı. Zülfikar Han'ın bu duruma karşı çabaları da sonuç vermeyince askerler dahi maaşlarını alamaz hale geldi. Bu sırada Bengal'de bulunan ve durumdan haberdar olan Azîmüştân'ın oğlu Ferruhsiyer, amcası Cihandar Şah'ı devirmek ve öldürülen babasının intikamını almak için harekete geçti. İmparatorun bu savurganlığını tasvip etmeyen Zeynüddin Han, Hâce Âsım (Eşref Han), Ahmed Han (Gâziddin Han Gâlib Ceng), Mîr Müşrif ve Raca Sidhist gibi sarayın önde gelen emirleri ile Bâre Seyyidler'ne liderlik eden Hüseyin Ali Han ve Hasan Ali Han da Ferruhsiyer'i desteklemeye karar verdiler. Bihâr ve Allahâbâd'daki süvarilerin gücünü de arkasına alan Ferruhsiyer 7 Nisan 1712'de Patna'da hükümdarlığını ilan etti (Konukçu, 1993: 537-538; Nizami, 1995: 411).

Yeğeni Ferruhsiyer'in Patna'da hükümdarlığını ilan ettiği haberini alan Cihandar Şah, Ferruhsiyer'in derhal derdest edilmesi için oğlu İzzeddin'i Delhi kuvvetlerinin başına getirdi. Fakat İzzeddin, Ferruhsiyer'e ve kendisini destekleyen Seyyid kardeşlere mağlup olunca 28 Kasım'da Agra'ya kaçtı. İzzeddin'in mağlup bir şekilde Delhi'ye gelişine paniğe kapılan Cihandar Şah yeni bir ordu hazırladı ve vezir Zülfikar Han ile beraber 9 Aralık'ta Ferruhsiyer'e karşı Agra'ya hareket etti. Ancak 11 Ocak 1713'te yapılan Sâmuğarh Savaşı'nda Ferruhsiyer'e mağlup olan Cihandar Şah Delhi'ye kaçıp Esed Han'a sığındı. Dört gün sonra da Ferruhsiyer'in gazabından kurtulmak isteyen Esed Han ve oğlu Zülfikar Han tarafından tutuklanıp hapse atıldı. Neticede ise 12 Şubat 1713'te Ferruhsiyer tarafından, babasının ve adamlarının öldürülmesinden sorumlu tutularak maiyetiyle beraber idam edildi. Kendisine ihanet eden veziri Zülfikar Han da iki gün sonra aynı kaderi yaşadı (Tabâtabâî, 1832: 14-40; Konukçu, 1993: 537-538; Nizami, 1995: 411; Khan, 2001: 166). Ferruhsiyer bu başarılı darbenin ardından tahtın rakipsiz hükümdarı oldu (12 Şubat 1713).

Seyyid Kardeşlerin Gölgesindeki Yeni İmparator

Bâbürlü tahtına oturduktan sonra saltanatını, kendisine tahta çıkışında büyük destek sağlayan Seyyid kardeşlerin gölgesi altında geçirmek zorunda kalan Ferruhsiyer (1713-1719), onlara sürekli bir darbe girişiminde bulunma şüphesi ile baktı. Dolayısıyla tahta çıkar çıkmaz bu iki kardeşi memnun etmek için bunlardan Seyyid Hasan Ali Han'a "Kutbülmülk" unvanıyla beraber 7000 atlı rütbesini ve komutasını bahşetti. Ayrıca onu vezirlik makamına getirdi. Hüseyin Ali Han ise "İhtimamülmülk" unvanıyla onurlandırıldı ve o da aynı şekilde 7000 atlı rütbesine ve komutasına yükseltildi. Bu ihsanlara "Emîrülümerâ" unvanıyla birlikte Mîr Bahşi (ordu komutanlığı) makamı da eklendi (Tabâtabâî, 1832: 78; Bahadur, 1877: 260; Lakhnawi, 1980: 2-3; Richards, 2021: 325-326).

Ferruhsiyer bahşettiği bu ihsanlardan sonra Seyyid kardeşlerin nüfuzunu diğer mansabdârlara destek sağlayarak dengelemeye çalıştıysa da emrindeki kuvvetleri finanse edecek gelirden mahrum olması, bu hamlesine engel oldu. Bu nedenle Bâbür imparatoru, saltanatının büyük bir bölümünü gerek Seyyid kardeşlerden gerekse güçlü rakiplerinden kurtulmak için hiçbir netice elde edemeyi gizli anlaşmalar yapmakla geçirdi. Hatta Marvar Racası Acit Sing'e ve Marataların şefi Raca Şahu'ya mektuplar gönderip onların Seyyid kardeşlere olan düşmanlıklarını sürekli körüklemeye çalıştı (Irvine, 1922: 285-290; Sarkar, 1976: 17; Chandra, 1959: 116; Bayur, 1987: 374-447-448; Fisher, 2020: 314; Bıyıktay, 2021: 167-168). İmparatorun bu girişimlerini öğrenen Seyyid kardeşler ise imparator ve ona yakın adamların güç kazandıktan sonra kendilerini ortadan kaldıracakları endişesiyle Ferruhsiyer'e bir mektup yazarak vatanlarına (Barha/Bâre bölgesi) dönme taleplerini bildirdi. Fakat onların bu talebi, kendi bölgelerinde toplayacakları kuvvetlerle isyana kalkışmalar endişesiyle imparator tarafından reddedildi (Khan, 1877: 740; Bayur, 1987: 377-378).

Ferruhsiyer'in Katli ve "Seyyidler Hükümdarlığı"

Ferruhsiyer'in, taleplerini reddetmesi üzerine harekete geçen Seyyid kardeşler 1719 yılının Nisan ayında Racpût reisi Acit Sing'in ve Marataların da desteğini alarak imparatoru daha uysal bir taht adayıyla değiştirmek amacıyla kesin bir adım attılar. İki kardeş, imparatoru hareminden sürükleyerek çıkarttıktan sonra gözlerine mil çekip hapse attılar ve bir müddet sonra da burada katlettiler. Dönemin tarihçisi Gulam Hüseyin Han Tabâtabâî, *Siyar-ul Mutakherin* adlı eserinde Ferruhsiyer'in katlini, "Ferruhsiyer, güçlü olduğu günlerde kendi kardeşlerini boğazlamıştı. Çok sayıda masum insanı öldürmüş ve diğerlerini kör etmişti; bu nedenle ölmesine izin verilmeden önce tüm bu zalimliklere katlanmaya mahkumdu; başkalarının onun yüzünden çektiği tüm acıları yabancıların elinden yaşamaya mahkumdu" diyerek özetlemiştir (Tabâtabâî, 1832: 191). Tabâtabâî ayrıca Ferruhsiyer'in başına gelen hadiseleri, kendi entrikalarının bir neticesi olduğunu kaydetmiştir (Tabâtabâî, 1832: 251).

Yaşanan bu hadiseyle birlikte Bâbü İmparatorluğu tarihinde hem ilk kez bir hükümdar, mansabdârları tarafından tahttan indirildi hem de bireysel egemenliği fiilen ortadan kalkmış oldu (Elphinstone, 1874: 690-691; Chandra, 1959: 141-142; Lakhnawi, 1980: 53; Nizami, 1995: 411; Fisher, 2020: 315). İmparatorluk ise, uzun yıllar Bâbürlü hanedanına sadakatle hizmet etmiş Bâre klanından iki lider üyenin eline kaldı. İki kardeş, Ferruhsiyer'i katletmelerinin hemen ardından hazineleri, kıymetli mücevherleri, atları ve filleri ele geçirip Ferruhsiyer'e yakın adamların câgirlerine¹¹ el koydular ve bu arazileri kendi taraftarlarına dağıttılar. Bununla da yetinmeyen Seyyid kardeşler aynı yıl, yani 1719'da dört aday -Şemseddin Refiüdderecât, Refiüddeve (II. Şah Cihan), Nikûsiyer ve Nâsîrüddin Muhammed Şah- sırasıyla tahta oturtular¹² (Tabâtabâî, 1832: 192; Elphinstone, 1874: 690-691; Bayur, 1987: 403; Özcan, 1992: 69-70; Fisher, 2020: 315). Fakat iki kardeş de kısa bir müddet sonra yine Tabâtabâî'nin ifadesiyle, "Ferruhsiyer'e uyguladıkları aynı muameleyle karşılaştılar ve intikam gününden kaçamayarak cezasız kalmadılar" (Tabâtabâî, 1832: 192).

Seyyid Kardeşlerin Ortadan Kaldırılması

Ferruhsiyer'in katlinin ardından Şah Abdül Gaffur, Mir Cümle, Çin Bahadır Han ve Haydar Kulu Han'ın başını çektiği Turanlı beyler arasında iki kardeşten Hüseyin Ali Han'ı öldürme fikri hasıl oldu ve Çin Bahadır Han bu beylere, "Bâre Seyyidleri'nin Timuroğulları saltanatını ne derece bozduklarını, her yerin ileri gelenlerinin onlardan nefret ettiğini, merhum padişah Muhammed Ferruhsiyer'i şehit ettiklerini ve kurtuluş çaresinin Bâre Seyyidleri'nin ortadan kalkması olduğunu" söyledi (Khan, 1877: 740). İrani beylerden Burhanülmülk unvanıyla tanınmış olan Saadet Han da bu tertibe destek verdi. Bunun üzerine Turanlı beylerden Kaşgarlı Mir Haydar Han, Seyyid Hüseyin Ali Han'ı öldürme işini üzerine aldı ve bu mesele Haydar Han Kulu Han, Saadet Han ve Çin Bahadır Han arasında gizli tutuldu (Irvine, 1922: 57; Bayur, 1987: 415; Mehta, 2005: 24-25; Kasım, 1877: 572).

Bu sırada, daha önce Seyyid kardeşlerin Dekken valiliğinden alıp Malva valiliğine atadığı Nizâmülmülk Âsafcâh da (Kamerüddin Çin Kılıç Han) emrindeki büyük bir kuvvetle Seyyid kardeşleri ortadan kaldırmak amacıyla Dekken'e yürüdü. Nizâmülmülk 1720 yılında ilk olarak Seyyid kardeşlerin komutanı Dilaver Han'ı Ratanpur mevkiinde, ardından aynı yıl Seyyid Hüseyin Ali Han'ın evlatlık oğlu Alim Ali Han'ı da Balapur'da bozguna uğrattı (Irvine, 1922: 19; Sinh, 1936: 131-144). Bunun üzerine Seyyid kardeşlerden Hüseyin Ali Han, Bâbü imparatoru Muhammed Şah'ı (1719-1748) yanına aldı ve emrindeki kuvvetlerle Nizâmülmülk Âsafcâh'ın ordusuna karşı harekete geçti. Fakat o, henüz Agra'dan çıkamadan Delhi'deki Türk komutanların girişimiyle 8 Ekim 1720'de bir Afganlı'nın suikastına uğradı ve hayatını kaybetti. Turanlı beyler de böylece Muhammed Şah'ı Seyyid kardeşlerin elinden kurtarmış oldular. Bu olayın akabinde Agra'da kalan ve Refiüştân'ın oğlu şehzade İbrâhim'i tahta çıkaran Seyyid Hasan Ali Han (Abdullah Han) ise Sihlerin de desteğini alarak büyük bir ordu hazırlayıp imparatorun ordusunun üzerine yürüdü. Fakat savaşın ikinci gününde Hasan Ali Han'ı filinin üzerinde göremeyen askerleri, liderlerinin öldüğü korkusuna kapılıp savaş düzenini kaybettiler ve ordu dağılmış oldu. Bu sayede Bâbürlü ordusu savaştan kesin bir zaferle ayrıldı. Ardından Hasan Ali Han esir alındı ve bir müddet sonra da imparatorun emriyle zehirleterek öldürüldü (1722). İkinci kardeşin de öldürülmesiyle birlikte böylece sarayda etkin bir nüfuza sahip olan ve devlet bürokrasisinde büyük bir güce kavuşan Seyyid kardeşlerin Bâbürlü siyasi tarihindeki rolü son buldu (Owen, 1912: 180-181; Irvine, 1922: 60-95;

¹¹ Hindistan'da hüküm süren Türk devletlerinde geliri maaş yerine veya belli bir hizmet karşılığında memur ve kumandanlara tahsis edilen topraklara verilen ad. Detaylı bilgi için bkz. (Özcan, 1993: 11-12; Meral, 2023: 51-73).

¹² Bazı tarihçiler bu dönem (1719-1720) için "Seyyid Hükümdarlığı" ifadesini kullanırlar. Bkz. (Richards, 2021: 334).

Khan, 1965: 400; Chandra, 1959: 154-162; Srivastava, 1986: 429-430; Cheema, 2002: 144-157; Kasım, 1877: 572-573; Ali, 1877: 56-57).

Seyyid kardeşlerin ortadan kaldırılmasının ardından göreve gelen yeni naipler, Evrengzib'in o zamana dek görmezden gelinen ve "selatin" adı verilen torunları arasından kukla hükümdarlar seçerek tahta oturtular (Fisher, 2020: 315). Fakat tüm bu olup bitenlere rağmen, naipler tarafından bizzat dikte edildiği açık olsa bile Bâbürlü hanedanının ideolojik gücü Hindistan'da o kadar etkindi ki imparatorun bahsettiği ihsanlar; unvanlar, atamalar ve aldığı kararlar genellikle yürürlüğe konmuştur (Cheema, 2002: 157; Fisher, 2020: 311). Dahası her ne kadar naipler imparatoru tahttan indirebilmişlerse de Bâbürlü hanedanının Hindistan'daki saygınlığı sayesinde ne imparatorun yerine geçebilmişler ne de Bâbürlü hanedanını sonlandırabilmişlerdir.

SONUÇ

Bâbürlü bürokrasisi özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok etnisiteli bir mahiyete bürünmüş, bu bağlamda soylular arasındaki rakamsal oranlar zaman zaman değişiklik gösterse de Sünni Turanlılar ve Şii İranlılar iki ana grubu oluşturmuştur. Ekber Şah'ın yerel şefleri Bâbürlü potasına dahil etme politikası doğrultusunda ise Racpütler ve diğer Hintli Müslümanlar da zamanla hanedanın soylu sınıfının birer parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla imparatorluk içinde artan bu gruplaşmalar, iktidar kavgalarına yol açmış ve imparatorluk ailesi, neredeyse her dönemde bu hiziplerine muhalefetine sahne olmuştur. Ancak soyluların hanedan üzerindeki bu tesirlerine rağmen 18. yüzyılın ilk çeyreğine kadar tahta genellikle güçlü karakterde hükümdarların oturması sayesinde, hizip çatışmaları kendi içlerindeki iktidar çekişmelerinden öteye gidememiştir. Başka bir ifadeyle iktidar, söz konusu hizipler elinde dönem dönem el değiştirse de hiçbirisi imparatorun otoritesi üzerinde kesin bir güç elde edememiştir. Fakat bu durum Bâbürlülerin son güçlü hükümdarı Alemgir Evrengzib'in 1707'de hayatını kaybetmesiyle beraber tersine dönmüştür. Zira Evrengzib'in ardından başlayan veraset mücadeleleri soyluların hanedana olan bağlılığını zayıflatmış ve hemen hemen tüm soylular farklı bir adayın etrafında toplanmıştır. Bu sebeple yukarıda ifade ettiğimiz Turanlı ve İranlı beylerin dışında Seyyid kardeşler gibi bir hizip de bu dönemde imparatorluğun geleceğini belirlemede önemli bir rol oynamıştır.

Bahadır Şah'ın 1712'de beklenmedik vefatının ardından Cihandar Şah'ın tahta çıkmasını sağlayan Seyyid kardeşler, 1 yıl gibi kısa bir süre sonra da bu defa Cihandar Şah'ı devirip, yerine Feruhsiyer'i geçirmişler ve Ferruhsiyer'in altı yıllık iktidarında aldıkları unvanlar ve getirildikleri makamlarla birlikte imparatorun otoritesinin üzerinde bir güce sahip olmuşlardır. Zira tüm resmi atamalarda ve alınan imparatorluk kararlarında imtiyazlarını kullanmışlar ve böylece de arka planda imparatorluğun asıl yöneticileri pozisyonunda konumlanmışlardır. Kendisinin tahta çıkmasında en büyük destekçisi olan Seyyid kardeşlerden kurtulmak için sürekli entrikalar çevirmekle zaman geçiren Ferruhsiyer ise kendi sonunu hazırlamış ve neticede Bâre Seyyidleri'ne liderlik eden Seyyid Hüseyin Ali Han ve Seyyid Hasan Ali Han tarafından katledilmiştir. Dolayısıyla tarihinde ilk defa bir imparatoru katledebilecek ve Ferruhsiyer'in ardından aynı yıl içinde peş peşe dört adayı tahta çıkartabilecek kadar büyük bir güce ulaşan Seyyid kardeşler, Turanlı ve İranlı beyler tarafından ortadan kaldırılana dek Bâbürlü siyasi tarihine büyük ölçüde etki etmiştir.

Yazarlık Katkısı

Bu çalışma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışmanın verileri, doküman incelemesine dayalı olarak toplandığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Alam, M., & Subrahmanyam, S. (2021). *Keşifler çağında Hint-İran seyahatleri, 1400-1800* (Çev. N. Aksoy). Albaraka Yayınları.
- Ali, M. A. (1968). *The Mughal nobility under Aurangzeb*. Asia Publishing House.
- Ali, R. (1877). *Târikh-i Hindî*. J. Dowson (Ed.), *The history of India as told by its own historians* (s. 40-69). Trubner Adn Co.
- Asher, C. (2021). *Asya'nın büyük imparatorlukları* (Çev. M. M. Savaş, Haz. J. Masselos). Kronik Kitap.

- Bahadur, İ. H. (1877). *Târîkh-i Ibrâhîm Khân*. J. Dowson (Ed.), *The history of India as told by its own historians* (s. 257-298). Trubner Adn Co.
- Bahadur, H. H. (1917). *Ahkâm-ı Alâmgiri* (Çev. J. Sarkar). Harrison Road.
- Bayur, Y. H. (1987). *Hindistan tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bıyıktaş, Ö. H. (2021). *Timurlular zamanında Hindistan Türk imparatorluğu*. Panama Yayınları.
- Chandra, S. (1959). *Parties and politics at the Mughal court 1707-1740*. People's Publishing House.
- Chandra, S. (2007). *History of medieval India (800-1700)*. Orient Blackswan.
- Cheema, G. S. (2002). *Forgotten Mughals*. Manohar.
- Cihangir. (2013). *Tarih-i Selim Şah* (Çev. N. Kadim, Haz. F. Unan). TTK.
- Elphinstone, M. (1874). *History of India*. Albemarle Street.
- Faruki, Z. (1935). *Aurangzeb and his times*. D. B. Taraporevala Sons and Co.
- Findley, V. C. (2012). *Dünya tarihinde Türkler* (Çev. A. Anadol). Timaş Yayınları.
- Fisher, M. H. (2020). *Babürlüler: Hindistan'da bir Türk imparatorluğu* (Çev. M. F. Çalışır). Kronik Yayıncılık.
- Husain, A. (1999). *The nobility under Akbar and Jahāngīr: a study of family groups*.
- Irvine, W. (1903). *The army of the Indian Moghuls: its organization and administration*. Luzac.
- Irvine, W. (1922). *Later Mughals*, ed. Jadunath Sarkar. Sri Gouranga Press.
- Jahangir. (1909). *The Tuzuk-i Jahāngīr or memoirs of Jahāngīr* (Çev. A. Rogers, Ed. Henry Beveridge). Royal Asiatic Society.
- Kasım, M. (1877). *Ibrat Nama*. J. Dowson (Ed.), *The history of India as told by its own historians* (s. 569-573). Trubner And Co.
- Khan, A. M. (1965). *Mirat-i Ahmadi* (Çev. M. F. Lokhandwala). Oriental Institute.
- Khan, H. (1877). *Müntehab'ül Lübab*. Susil Gupta Ltd.
- Khan, I. A. (1968). The Nobility under Akbar and the development of his religious policy, 1560-1580. *The Journal of the Royal Asiatic Society*, 1(2), 29-36
- Khan, M. A. (2016). *The Ruling Elite: Iranian nobility under Shahjahan and Aurangzeb*. Viva Books Originals.
- Khan, M. H. K. (2001). *Tazkiratu's Salatin Chaghata* (Çev. A. N. Rezavi). Tulika.
- Khan, M. M. (1947). *Me'âsir-i Âlemgîri* (Çev. J. Sarkar). Royal Asiatic Society of Bengal.
- Khan, S. N., & Hayy, A. (1941). *Me'âsirü'l-ümerâ* (Çev. H. Beveridge ve B. Prashad). The Asiatic Society.
- Konukçu, E. (1993). Cihandar Şah. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* İçinde (s. 537-538). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Lakhnawi, S. D. (1980). *Shahnama Munawwar Kalam* (Çev. S. H. Askari). Janaki Prakashan.
- Mehta, J. L. (2005). *Advanced study in the history of modern India 1707-1813*. New Dawn Press.
- Meral, V. (2023). Bâbürlülerde câgîr sistemi. M. Özmenli (Ed.), *Türklerde devlet ve sivil teşkilatlar* (s. 51-73). İksad Publishing House.
- Metcalf, B. D., & Metcalf, T. R. (2018). Metcalf. *Modern Hindistan'ın kısa tarihi* (Çev. Z. H. Akman). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Nevill, H. R. (1905). *Agra: a gazetter, district gazettes of the united provinces of Agra and Oudh*. Govt Press.
- Nizami, K. A. (1995). Ferruhsiyer. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* İçinde (s. 411). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Owen, S. J. (1912). *The fall of the Mogul Empire*. Albemarle Street.
- Özcan, A. (1992). Bâre Seyyidler. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* İçinde (s. 69-70). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (1993). Câgîr. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* İçinde (s. 11-12). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Pelsaert, F. (2022). *Cihangir'in Hindistan'ı* (Çev. E. Ömür). Türk Tarih Kurumu.
- Prasad, I. (1931). *A short history of muslim rule in India from the conquest of islam to the death of Aurangzeb*. The Indian Press.
- Richards, J. F. (1984). Norms of Comportment among Imperial Mughal Officers. D Metcalf (Ed.), *Moral conduct and authority* (s. 225-289). University of California Press.
- Richards, J. F. (2021). *Babür Türk imparatorluğu: tarih, kültür, teşkilat* (Çev. Y. Tekin). Selenge Yayınları.
- Sarkar, J. N. (1976). *A Study of eighteenth century India: political history (1707-1761)*. Saraswat Press.

-
- Sinh, R. (1936). *Malwa in transition or a century of anarchy: the first phase 1698-1765* (Haz. S. J. Sarkar). D. B. Taraporevala, Sons & Co.
- Sirhindi, Y. (1932). *Tarikh-i-Mubarakshahi* (Nşr. K. K. Basu). Oriental Institute.
- Srivastava, A. L. (1986). *The Moghul empire 1526-1803*. Rajixa Offset Press.
- Şahin, H. H. (2020). *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Dini İlahi'si*, Selenge Yayınevi.
- Tabâtabâi, G. H. K. (1832). *Siyar-ul Mutakherin* (Çev. J. Briggs). Allen & Co.
- Tavernier, J. B. (1925). *Travels in India 1605-1689* (Çev. V. Ball). Oxford University Press.
- Terry, E. (1777). *A voyage to east India*. Salisbury.
- Wink, A. (2020). *Ekber şah* (Çev. U. Gezen). Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Zubrzycki, J. (2023). *Kısa Hindistan tarihi*, (Çev. Z. Demir). Say Yayınları.
-

